

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

2. Бражнікова В.С. Значення дрібної моторики у формуванні мовлення дитини // Логопед. – 2012. – № 11. – С. 15-18.
3. Лісняк Л.М. Пальчиками граємо – мову розвиваємо // Логопед. – 2012.- № 9. – С. 24-32.
4. Логвінова І. Піскова терапія [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://defektolog.org.ua/sand.htm>. – назва з екрана.
5. Савіна Л.П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят: Посібник для батьків і педагогів. – К.: Школа, 2002. – 48 с.
6. Шик Л.А. Пісочна терапія в роботі з дошкільниками. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 127 с.
7. Яловська О.О. Пальчики дошкільнят: розвиваємо руку – розвиваємо мозок. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 228 с.

Єфімов С.О.*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОЗДОРОВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

На основі проведеного аналізу літературних джерел запропонована лаконічна система дефініцій щодо лікувально-оздоровчого сегмента туризму, необхідна для вирішення завдань кадрового забезпечення оздоровчого туризму. З урахуванням зростання ролі оздоровчих потреб у загальному спектрі туристських мотивацій рекомендовано внесення відповідних коректив у зміст підготовки фахівців із туризму.

Глобалізація і супутній їй урбанізація, зростання темпів науково-технічного прогресу, посилення економічної конкуренції як непоборні тенденції сучасності обертаються ослабленням функціональних можливостей організму людини, зростанням захворюваності, збільшенням стресових навантажень, акумуляцією фізичної та психічної втоми.

Ефективною відповіддю цивілізованих соціумів на ці виклики стало усвідомлення значущості здорового способу життя. У Щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України особливо підкреслюється необхідність формування «моди на здоров'я», забезпечення комплексності інформаційно-просвітницьких зусиль держави, «спрямованих на зміну психологічних установок і моделей поведінки громадян у їхньому ставленні до збереження власного здоров'я» [10, с. 136].

Турбота про здоров'я, всебічний духовний розвиток, прагнення підтримувати хорошу фізичну форму створюють позитивні передумови для розвитку лікувально-оздоровчого сегмента туристичної діяльності. Як зазначає Генеральний секретар Всесвітньої туристської організації Талеб Ріфаї, медичний і оздоровчий туризм зараз стає дуже важливим напрямком глобаль-

* © Єфімов С.О.

ного туризму. Річний оборот турпослуг, що надаються тут, уже перевищує 100 мільярдів доларів.

Підготовка фахівців до організації та методичного супроводу оздоровлення в сфері туризму є актуальним педагогічним завданням, що вимагає всебічного аналізу, теоретичної та практичної розробки. Ключовою проблемою формування змісту підготовки фахівців сфери туризму до рекреаційно-оздоровчої діяльності є розробка понятійно-категоріального апарату, що відображає специфіку та практичне наповнення даного виду професійної діяльності в системі туризму.

Разом із тим, наукове осмислення як оздоровчого, так і лікувального туризму істотно стримується недостатньою розробленістю термінологічних основ, суперечливістю підходів до визначення базових дефініцій.

Розробкою понятійно-термінологічного апарату туризму та рекреації займався широке коло вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких М. В. Багров, І. В. Зорін, В. О. Квартальнов, М. С. Мироненко, Д. В. Миколаєнко, М. Є. Покровський, В. С. Преображенський, Є. П. Приступа, І. В. Смаль, І. Т. Твердохлебов, В. І. Цибух.

Значний внесок у розробку термінології лікувально-оздоровчого сектора туризму внесли О. М. Ветітнев, С. Каспар, О. С. Кусков, О. В. Лисікова, Т. В. Львова, М. А. Морозов, В. А. Набедрик, Х. Нарштедт, М. М. Покоłodна, О. А. Старовойтенко, О. О. Федякін, С. Хейджоф. Проте до цих пір неузгодженість у використанні термінів «лікувально-оздоровчий», «оздоровчий» і «лікувальний (медичний) туризм» залишається характерною рисою туризмознавства та суміжних із ним дисциплін, що актуалізує проблематику нашого дослідження.

Метою цієї статті є формування внутрішньо несуперечливої термінологічної системи лікувально-оздоровчого сегмента туристичної діяльності на базі уточнення існуючих дефініцій.

О. М. Ветітнев із співавторами відзначають, що термін «лікувально-оздоровчий туризм», який часто використовується для позначення будь-яких поїздок із метою поліпшення стану свого здоров'я як за допомогою лікувально-реабілітаційних заходів, так і оздоровчих практик, є, на думку більшості авторів, найбільш невизначеною категорією [1, с. 51].

Існуючі в науковій літературі визначення лікувально-оздоровчого туризму, лікувального (медичного) і оздоровчого туризму зіставлені в таблиці. Представлена в ній інформація дає досить повні уявлення як про напрямки термінологічних вишукувань, так і про досягнуті результати.

Зіставлення характерних підходів до визначення оздоровчого, лікувально-оздоровчого та лікувального (медичного) туризму

№	Зміст визначення	Автор (и), джерело
1	Лікувально-оздоровчий туризм	
1.1.	Health tourism – туризм, пов'язаний із поїздками в Spa-центри або на курорти, основною метою яких є поліпшення фізичного добробуту мандрівника через режим фізичних вправ і терапію, дієтичний контроль та медичні послуги, які стосуються підтримці здоров'я	UNWTO (Всесвітня туристична організація), цит. за [1, с.51]
1.2.	Частина туристської діяльності, що передбачає в якості головного мотиву поїздки отримання туристами за власні або корпоративні кошти комплексу лікувально-діагностичних, реабілітаційних, профілактичних та рекреаційних послуг, що надаються в місцевостях, які відмінні від місця їх постійного проживання та мають необхідні для цього природні, матеріальні та людські ресурси з метою запобігання захворювань або реабілітації/лікування різної патології	Ветітнев О. М., Дзюбіна А. В., Торгашева А. О. [1, с. 54]
1.3.	Переміщення резидентів та нерезидентів у межах державних кордонів і за межі державних кордонів на термін не менше 20 годин і не більше 6 місяців із метою відпочинку, рекреації (відновлення), оздоровлення, діагностики, лікування й операційного втручання	Наводничий Р. М. [8, с.13]
1.4.	Лікувально-оздоровчий туризм має ряд відмінних рис: перебування на курорті має бути не менше 21 дня, інакше лікування виявиться неефективним; лікування на курортах досить дорого, тому воно розраховане в основному на багатих клієнтів або на хворих, за яких оплачує держава або підприємства; на курорти їдуть, в основному, люди старшого віку, які роблять свій вибір між курортами, що спеціалізуються на лікуванні конкретних захворювань, і курортами змішаного типу, які сприяють загальному відновленню сил	Самойленко А. А. [12, с.54]
1.5.	Поєднання відпочинку, розваг та індивідуальних, спрямованих на турботу про клієнта, програм здоров'я	Ріхтер Л. К.; цит. за [1; с. 53]
1.6.	Туризм, спрямований на відновлення життєво важливих функцій людини й призначений для хворих і ослаблених людей	Федякін О. О. [15; 279 с.]
2	Лікувальний (медичний) туризм	
2.1.	Поїздки з метою поліпшення свого здоров'я, а також економічна діяльність, що є торгівлю послугами і яка є зрощенням, принаймні, двох секторів: медицини й туризму	Букман М. і К.; цит. за [1, с.52]

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

2.2.	Частина туристської діяльності, що передбачає в якості головного мотиву поїздки отримання туристами за власні або корпоративні кошти комплексу лікувально-діагностичних, реабілітаційних, профілактичних та рекреаційних послуг, що надаються в місцевостях, відмінних від місця постійного проживання туристів і які мають необхідні для цього природні, матеріальні та людські ресурси	<i>Ветітнєв О. М., Кусков О. С. [2; с. 30]</i>
2.3.	Поєднана форма відпочинку й лікування в курортних або санаторних умовах на основі пріоритетності (або паритетності) туристських форм відпочинку по відношенню до санаторно-курортних заходів суто медичного характеру при фінансуванні поїздки, як правило, із власних коштів клієнта	<i>Казаков В. Ф. [3, с. 10-12]</i>
2.4.	Туризм, основною метою якого є лікування в санаторно-курортних установах, що використовують природні фактори	<i>Кусков О. С., Лисікова О. В. [5; с. 284]</i>
2.5.	Сукупність відносин і явищ, що виникають під час подорожі та перебування людей, основною мотивацією яких є обстеження, лікування та реабілітація організму, а також профілактика захворювань, у місцевостях, відмінних від їх постійного місця проживання та які мають необхідні для лікування й оздоровлення людини природні матеріальні та людські ресурсами	<i>Набедрік В. А. [6, с. 7-8]</i>
2.6.	Відвідування бальнеологічних та інших курортів туристами і надання їм оздоровчих програм під їх особисту відповідальність і, як правило, шляхом оплати в приватному порядку	<i>Наршtedт Х. [17, Р. 197]</i>
2.7.	Розділ курортної діяльності, який розглядає організацію роботи санаторно-курортного комплексу з точки зору технології подорожі	<i>Разумов О. М. з співавт. [11, с. 23-39]</i>
2.8.	Туризм, який здійснюється санаторно-курортними організаціями	<i>Сухов Р. І.; цит. за [7; с. 93]</i>
2.9.	Туристична поїздка в інші країни або території з метою закупівлі медичних послуг та інших медичних втручань	<i>Хейджоф С. [16]</i>
3	Оздоровчий туризм	
3.1.	Туризм, спрямований на профілактику захворювань і зміцнення здоров'я в рамках спеціальних оздоровчих програм	<i>Ветітнєв О. М., Кусков О. С. [2, с. 32]</i>
3.2.	Туристські подорожі, поїздки та походи в якій-небудь місцевості зі сприятливими для здоров'я природно-кліматичними умовами та перебування там із метою відпочинку	<i>Кусков О. С., Лисікова О. В. [5, с. 287]</i>

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

3.3.	Тимчасові виїзди громадян із постійного місця проживання на території (у дестинації), що мають ресурси зі сприятливими природними й соціально-культурними умовами для відпочинку, спортивних і самодіяльних подорожей із метою відновлення фізичного, емоційного і трудового потенціалу, а також інфраструктуру з організації реабілітації, профілактики захворювань і медичного обслуговування, як комплексу послуг, що є факторами підвищення сталої якості життя	Морозов М. А., Львова Т. В. [7, с. 98]
3.4.	«Wellness tourism», що найчастіше перекладається як оздоровчий туризм. В основі такого туризму лежить веллнесс-концепція яка визначає веллнесс як «стан здоров'я завдяки гармонії тіла, розуму, духу за рахунок самовідповідальності, фізичної культури / краси, здорового харчування / дієти, відпочинку (антистресу) / медитації, психічної діяльності / освіти і турботи про навколишнє середовище / соціальних контактів в якості основних елементів»	Мюллер и Ланц- Кауфман, цит. за [1, с.52]
3.5.	Туризм, спрямований на підтримку організму в здоровому стані і збереження балансу між фізичним і духовним станом людини	Набедрік В. А. [6, с. 8]
3.6.	Туризм, основною метою якого є відпочинок, отримання задоволення й розваг. Відрізняється поєднанням і насиченістю різних рекреаційних занять, які характерні і для інших видів туризму: купання та сонячні ванни, різного роду оздоровчі та релаксаційні процедури, екскурсії, відвідування масових заходів, закладів культури, екскурсій, спортивні заняття, розважальні (анімаційні) заходи	Покоłodна М. М. [9, с. 38]
3.7.	Туризм, який реалізує потребу в збереженні душевних і духовних сил людини. Оздоровчий туризм типів «споглядання», «спостереження», «присутність», «відвідування» пов'язано зі споглядальною поведінкою конкретної особистості в таких природних умовах, які сприяють проведенню оздоровчих процедур для будь-якої людини в напрямку поліпшення її самопочуття, лікування різних видів хвороб чи загального оздоровлення за рахунок застосування природних факторів. Оздоровчий туризм типу «вивчення» пов'язано з вивченням різних технік оздоровлення. Оздоровчий туризм типу «участь» пов'язано з безпосередньою участю у процедурах оздоровлення	Старовойтенк о О.А. [13, с. 44-46]
3.8.	Туризм, який здійснюється туристськими готелями та базами, пансіонатами й будинками відпочинку	Сухов Р. І., цит. за [7; с. 93]

М. А. Морозов та Т. В. Львова стверджують, що взагалі не

представляється можливим визначити відмінності між поняттями «лікувально-оздоровчий туризм», «оздоровчий туризм», «рекреаційний туризм», при цьому «частина термінів розглядає тільки лікувальну складову цієї сфери, опускаючи спортивну складову, відпочинок і пр.» [7, с. 90].

О. С. Кусков та О. М. Ветітнев звертають увагу на існування підходів, які ототожнюють лікувальний туризм з реабілітаційним, а оздоровчий туризм – з рекреаційним. На їх думку, такі підходи важко прийняти, оскільки лікувальний туризм не можна обмежити тільки реабілітацією, а вживання терміна «рекреаційний туризм» невірно методологічно, оскільки туризм сам по собі є частиною рекреації» [2, с. 28]. З ними згодна і М. М. Поколодна, яка вважає, що використання терміну «рекреаційний туризм» у традиційному сенсі термінів «рекреація» і «туризм» є тавтологією [9, с. 39]. Із цією точкою зору солідаризується й автор цих рядків. Тому тлумачення терміна «рекреаційний туризм», який досить часто зустрічається, при підготовці цієї статті не використовувалися.

Істотно стримуючим термінологічні вишукування чинником є відсутність єдиного розуміння того, як співвідносяться між собою визначення лікувально-оздоровчого, лікувального (медичного) і оздоровчого туризму.

Так, О. М. Ветітнев зі співавторами вважають, що лікувально-оздоровчий туризм – більш загальне поняття по відношенню до термінів «медичний туризм» і «оздоровчий туризм» і включає їх до себе як субкатегорії [1, с. 55].

В. А. Набедрик, навпаки, більш загальним вважає поняття «лікувальний туризм», яке включає в себе власне лікувальний (медичний) туризм та оздоровчий туризм [6, с. 9]. Необхідність введення допоміжного поняття «власне лікувальний (медичний) туризм» демонструє логічну недосконалість даного підходу. Крім того, визначаючи його, автор усе одно не вдається задати непересічне розбиття між поняттями лікувальний і оздоровчий (див. пп. 2.5 та 3.5 табл.) туризм у контексті наявності / відсутності в структурі турпродукту лікувальних (медичних) послуг.

Згідно з цим підхід до розмежування лікувального та оздоровчого туризму на основі спеціалізації баз розміщення (див. пп. 2.8 та 3.8 табл.), запропонований Р. І. Суховим, привертає увагу. Однак він не чутливий до інновацій та працює лише на запропонованому автором обмеженому переліку типів баз розміщення, що відображає стан вітчизняної туріндустрії, який склався за радянський період.

М. А. Морозов та Т. В. Львова дали визначення оздоров-

чого туризму, яке явно вторгається у сферу медицини, безпосередньо вказуючи в якості неодмінного атрибуту дестинації наявність «інфраструктури з організації реабілітації, профілактики захворювань та медичного обслуговування» (див. п. 3.3 табл.). Подібний підхід, з одного боку, невиправдано звужує сферу оздоровчого туризму, тому що, наприклад, звичайні походи в ліс, у гори, поїздки до водойм згідно із цим визначенням у силу очевидної відсутності «інфраструктури з організації реабілітації, профілактики захворювань та медичного обслуговування» не можуть належати до оздоровчого туризму. З іншого боку, оздоровчий туризм у трактуванні М. А. Морозова та Т. В. Львової припускає наявність у структурі турпродукту лікувальних (медичних) послуг, що є невід'ємним атрибутом лікувального туризму.

О. А. Старовойтенко, вважаючи більш загальним поняттям оздоровчий туризм, запропонував класифікацію, згідно з якою термін «оздоровчий туризм» включає в себе 71 підвид оздоровчого туризму, у тому числі процедури медикаментозного лікування аж до хірургії [13, с. 86-87]. На жаль, у рамках запропонованої ним конструкції місця поняттю «лікувальний туризм» взагалі не залишилося.

О. М. Ветітнев та О. С. Кусков відзначають, що в науковій літературі існує ряд визначень, у яких лікувальний і оздоровчий туризм синонімізуються, що взагалі призводить до плутанини [2, с. 28].

Продуктивний вектор для впорядкування існуючих у лікувально-оздоровчому сегменті туризму підходів до дефініцій запропонував В. О. Квартальнов [4]. На його думку, будь-який відпочинок може мати оздоровчі цілі, а лікування – різне функціональне навантаження, та, в екстремальному випадку, бути основною метою поїздки. Залежно від частки лікувальної складової цільової функції виділяють три види мотиваційних фіналів: оздоровчий – загальна мета всіх турів (клімат, відпочинок, корисні для здоров'я моральні та фізичні впливи); лікування в якості супутньої програми, тобто не як основна мета; лікування за приписом лікаря як основна мета туристичної подорожі (відвідування курорту, водолікарні, спеціалізованого санаторію, клініки та пр.) [4, с. 58]. Даний підхід посуває нас до розмежування поняття оздоровчого та лікувального туризму.

Перехід до укладення випередимо двома зауваженнями.

Перше. Даючи визначення, ми вказуємо найближчий рід і видову відмінність. Формулювання визначення виду туризму не повинно бути обтяжене надлишковою інформацією про те, що мова йде про отримання послуг за межами постійного місця

проживання, що тривалість від'їзду з нього перевищує 24 години і т.д. Це – невід'ємні ознаки базового визначення туризму, тому не слід додатково включати їх у формулювання визначення виду туризму. Зайвим представляється й необхідність вказівки у визначенні джерела коштів для оплати турпослуг. Це зазвичай роблять російські автори через наявність у Федеральному законі «Про основи туристської діяльності в Російській Федерації» поняття «соціальний туризм», хоча воно ніяк не пов'язано з метою подорожі.

Друге. Згідно із правилами дефініції видовим розходженням повинна бути ознака або група ознак, притаманних лише даному поняттю й відсутніх у інших понять цього роду.

Узагальнюючи викладене автором, пропонуються уточнені визначення основних понять лікувально-оздоровчого сегмента туристичної діяльності.

Лікувальний (медичний) туризм – туризм, основною метою якого є закупівля медичних послуг та інших медичних втручань.

Оздоровчий туризм – туризм, основною метою якого є активний відпочинок, відновлення фізичного, емоційного і трудового потенціалу за умови відсутності в структурі турпродукту лікувальних (медичних) послуг.

Лікувально-оздоровчий туризм – поєднана форма туризму, у структуру турпродукту якого входять як елементи лікувального (медичного) туризму, так і елементи оздоровчого туризму.

Отже, підготовка фахівців у сфері туризму до організації оздоровлення населення є досить актуальним питанням теорії і методики професійної освіти. Формування змісту підготовки майбутніх фахівців до рекреаційно-оздоровчої діяльності потребує розробки понятійно-категоріального апарату, що відображає специфіку та практичне наповнення даного виду професійної діяльності.

Запропонована система понять лаконічна, внутрішньо не-суперечлива і дозволяє однозначно розмежовувати поняття оздоровчого та лікувального (медичного) туризму. Уточнені поняття дозволяють більш чітко формувати підходи до вирішення завдань кадрового забезпечення оздоровчого туризму. З урахуванням зростання ролі оздоровчих потреб у загальному спектрі туристських мотивацій необхідно внесення відповідних коректив у зміст підготовки фахівців із туризму, які передбачають перш за все вивчення основ антропокліматології, курортології та оздоровчих технологій.

Перспективи подальших досліджень пов'язано з розробкою теоретичних основ підготовки фахівців сфери туризму до організації рекреаційно-оздоровчої діяльності.

Література:

1. Ветитнев А. М. Лечебно-оздоровительный туризм: вопросы терминологии и типологии / А. М. Ветитнев, А. В. Дзюбина, А. А. Торгашева // Вестник Сочинского государственного университета туризма и курортного дела. – 2012. – № 2 (20). – С. 50-56.
2. Ветитнев А. М. Лечебный туризм: учебное пособие / А. М. Ветитнев, А. С. Кусков. – Москва: Форум, 2010. – 592 с.
3. Казаков В. Ф. Опыт организации лечебного туризма в санатории средней полосы России / В. Ф. Казаков // Курортные ведомости. – 2002. – №2 – С.10-12.
4. Квартальнов В. А. Туризм / В. А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 320 с.
5. Кусков А. С. Курортология и оздоровительный туризм / А. С. Кусков, О. В. Лыскова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. – 320 с.
6. Набедрик В. А. География лечебного туризма в Европе: модели развития и трансформационные процессы: автореф. дис. ...канд. геогр. наук: 25.00.24 / В. А. Набедрик. – М., 2005. – 23 с.
7. Морозов М. А. Оздоровительный туризм в России: особенности и перспективы развития / М. А. Морозов, Т. В. Львова // Вестник Российского государственного торгово-экономического университета. – 2011. – № 12(60). – С. 87-99.
8. Наводничий Р. М. Управление развитием сферы лечебно-оздоровительных услуг в России: автореф. дис. ... канд. экономич. наук: 08.00.05 / Р. М. Наводничий. – Москва, 2011. – 26 с.
9. Поколодна М. М. Рекреаційна географія: навч. посібн. / М.М.Поколодна; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 275с.
10. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.
11. Разумов А. Н. Лечебный туризм как современное направление курортной медицины в России / [Разумов А. Н., Яшина Е. Р., Бережнов Е. С. и др.] // Вопросы курортологии, физиотерапии и лечебной физической культуры. – 1999. – №3. – С.23-39.
12. Самойленко А. А. География туризма: учеб. пособие /А. А. Самойленко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. – 368 с.
13. Старовойтенко О. А. Теория туризма / О. А. Старовойтенко. – М.: МПСУ; Воронеж: МОДЭК, 2012. – 800 с.
14. Сухов Р. И. Особенности развития и современное состояние туризма в Ростовской области: автореф. дис. ...канд. геогр. наук / Р. И. Сухов. – Ростов-на-Дону, 2002. – 23 с.
15. Федякин А. А. Теоретико-методические основы оздоровительного туризма: дис. докт. мед. наук / А.А.Федякин. – Майкоп, 2001. – 279 с.
16. Hajjioff, Steve. Health Tourism: 100 years of living science [электронный ресурс] // Imperial College, London, November 2007. Available on: <http://www1.imperial.ac.uk/resources/4042628D-B846-4531-BB7D-0F8293266C76> (дата обращения: 04.04.2013).
17. Nahrstedt H. Die Kurorten Medizine und Vorteile. – Bern, 1997. – P.197.